

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

59e Jaargang no 10

28 oktober 1970

GEMEENTE-SPAARBANK VAN MAASTRICHT

biedt U:

Uitgebreide kosteloze service

***Onbeperkte garantie van de
Gemeente Maastricht***

De hoogst mogelijke rente

Algehele geheimhouding

Hoofdkantoor: Markt 17 te Maastricht

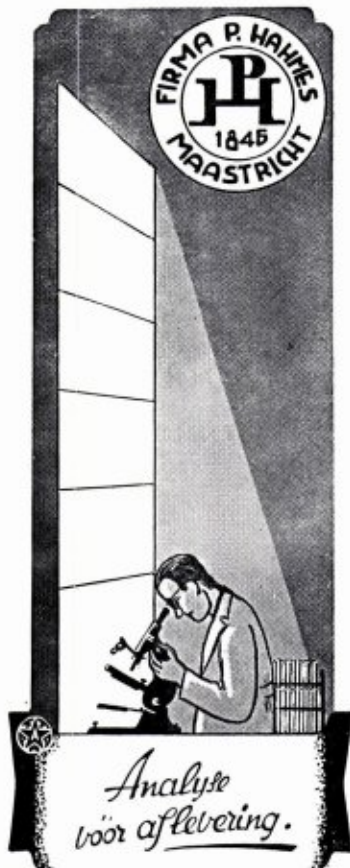
Bijkantoren te:

Maastricht: St. Annalaan 14 en Spoorweglaan 13.

Sittard: Engelenkampstraat 72 en

Valkenburg: L. v. d. Maesenstraat 11.

Rijdende bijkantoren: dienstregelingen gratis op
aanvraag.

CLICHÉ'S:

N.V. CLICHÉFABRIEK

„Maastricht“

NIEUWE

EN

OUDE

Natuurwetenschappelijke BOEKEN

Speciaal:
ENTOMOLOGIE
ZOOLOGIE
BOTANIE

leveren op zeer gemakkelijke voorwaarden

GOECKE & EVERS

Uitgeverij - Boekhandel en Antiquariaat voor
Natuurwetenschappelijke Litteratuur

Neue Anschrift: 415 Krefeld, Deutschland
Dürerstr. 13

CATALOGI WORDEN OP AANVRAAG EN ONDER
OPGAAF VAN STUDIEGEBIED GRATIS TOEGEZONDEN

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

REDACTIE: R. Geurts; Dr. P. J. van Nieuwenhoven; Dr. E. M. Kruytzer.

Hoofdredactrice: Mevr. Dr. W. Minis - van de Geyn, Bonnefanten 5, Maastricht (tel. 04400-12556).

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht. Telefoon 04400 - 14174. Afzonderlijke nummers voor niet-leden f 1,25, voor leden f 1,—: dubbelnummers f 2,50 en f 2,—. Auteursrechten voorbehouden.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP:

Voorzitter: Prof. Dr. J. K. A. van Boven, Bosquetplein 7, Maastricht.

Secretaresse: Mevr. Dr. L. Wiertz-Hoessels, Bergerstraat 103, Heer.

Penningmeester: P. Wassenberg, Hertogsingel 87A, giro 1036366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap Maastricht.

Lidmaatschap f 10,— per jaar (gezinscontributie f 12,50). Het **Maandblad** wordt aan alle leden gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 15,— per jaar.

INHOUD: Aankondiging maandvergaderingen, blz. 137. — De afbeelding op de omslag, blz. 137. — Tournee „Niet morgen maar nu”, blz. 137. — Vereniging tot behoud van natuurmonumenten, blz. 138. — De natuur in, blz. 138. — Drie acties in het Natuurbeschermingsjaar, blz. 139. — J. H. H. de Haan: De Kootspeel, ven in de gem. Weert, blz. 140. — J. H. H. de Haan: Beschrijving van een in de Kootspeel gevangen Wilde Kat ♂, blz. 151.

AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen op dinsdag 3 november, om 8 uur in het Grotius College.

De heer **van Geel** vertoont dia's over:

„Grotten, flora en fauna van de Ardèche”.

op dinsdag 24 november, 8 uur (in samenwerking met het I.V.N., de Vogelwacht en de Kynologen Vereniging), de heer **L. Rodrigues Lopes** vertoont een film over de Galapagos eilanden.

op dinsdag 1 december, de heren **Bult** en **Bruna** vertonen kleurenfilms die betrekking hebben op floristische en faunistische onderwerpen.

te Maastricht op donderdag 5 november in het Natuurhistorisch Museum.

Om 20.00 uur: Algemene Vergadering met als enig agendapunt:

Verkiezing van een voorzitter.

Prof. Dr. J. K. A. van Boven, die op 3 november zijn driejarig voorzitterschap statutair moet beëindigen, stelt zich voor de volgende periode opnieuw herkiesbaar.

Volgens art. 13 der Statuten hebben de leden het recht om schriftelijk, ondertekend door tenminste 10 leden, tegenkandidaten te stellen. Dit kan geschieden vóór of óp de vergadering.

Om ca. 20.15 uur: Dr. **D. G. Montagne** zal aan de hand van dia's een explicatie geven over de op 8 november d.a.v. te houden geologische excursie.

De heer **L. Rodrigues Lopes** houdt vervolgens de uitgestelde causerie over zijn reis naar de Galapagos-eilanden:

„In het voetspoor van Darwin” (met vertoning van een kleurenfilm).

DE AFBEELDING OP DE OMSLAG

Lindenlaan bij kasteel Schaloen te Valkenburg, winter 1969/1970. Een 20-tal van deze honderdjarige lei-linden vertonen ernstige rottingsverschijnselen; hopenlijk kan een kostbare „operatie” deze bomen, die van zo grote landschappelijke betekenis zijn, redden.

Foto: E. de Grood.

Tournee N-70-tentoonstelling:

„NIET MORGEN MAAR NU”

Natuurbehoud en milieubescherming

Weert, 5 nov. t/m 24 nov., Gemeente Museum.

Heerlen, 26 nov. t/m 15 dec., Stadhuis.

Maastricht, 17 dec. t/m 19 jan. 1971, Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7.

(Tournee in Nieuwenhagen vervalt).

VERENIGING TOT BEHOUD VAN NATUURMONUMENTEN IN NEDERLAND

Op donderdag 12 november a.s. zal er een contactavond worden gehouden in de grote foyer van het Staargebouw te Maastricht. Op deze contactavond kan men nader kennis maken met het werk van Natuurmonumenten. Er bestaat gelegenheid tot persoonlijk contact met en het stellen van vragen aan de medewerkers van de Vereniging.

Bovendien wordt de kleurenfilm „Waddenzee, Vogel-land” van de bekende fotograaf en cineast Jan van de Kam vertoond.

Aanvang van de bijeenkomst om 20.00 uur; ingang Henric van Veldekeplein.

DE NATUUR IN

Excursie Natuurhistorisch Genootschap

Op zondag 8 november wordt een geologische excursie gehouden, speciaal gewijd aan de voor Zuid-Limburg zo belangrijke Krijt-afzettingen. Leiding: dr. D. G. Montagne en de heer P. J. Felder. Vertrek bus: ca. 8.30 van het museum (parkeergelegenheid), ca. 8.45 van het station te Maastricht. Terugkomst: ± 17.30 u. te Maastricht. Een voorbespreking heeft plaats op de maandvergadering van donderdag 5 november a.s.

De reiskosten bedragen f 5,50 p.p. en kunnen in de bus worden voldaan.

Opgave tot deelname gaarne vóór of uiterlijk op 5 november aan het Natuurhistorisch Genootschap, t.a.v. de heer Maassen, de Bosquetplein 7, Maastricht. Telefoon (04400) 14174.

De geologische excursie van dit jaar is als het ware het vervolg op die van 1969. In dat jaar bezochten we het gebied ten zuid-oosten van onze grenzen, tussen Aken en Nideggen en maakten we kennis met de oudere en vrijwel steeds zo duidelijk geplooid gesteenten. Thans zal onze aandacht vrijwel geheel gewijd zijn aan het Krijt-tijdperk en de gesteenten, die in die periode zijn gevormd.

Op weg naar de eerste stopplaats passeren we in het diepe Geuldal enkele plaatsen, waar de geplooid Devoon- en Carboongesteenten

nog vanuit de bus zijn te herkennen. Ditmaal vervolgen we onze route echter naar:

1. La Calamine, waar in een grote groeve een prachtig profiel in de oudste eenheid van onze Krijt-sedimenten is ontsloten, de Akense Zanden. Met een beetje geluk kan hierin fossiel verkiezd hout gevonden worden.

2. Een wegensnijding bij kasteel Beusdael, waar we een fraai voorbeeld van de volgende stratigrafische eenheid zullen leren kennen, de Vaalser Groenzanden. Ook hier is kans op het vinden van fossielen, ditmaal molusken. Na een lunchpauze volgen dan:

3. de grote serie enorme kalkgroeven van Hallembaye-Lixhe. Geheel onderin zijn hier de Vaalser Groenzanden ontsloten. Hoger in het profiel volgt een dik pakket Gulpense Kalken en tenslotte nog een dunne laag Maastrichtse Kalken. In een deel van het pakket zijn de volgens de gelaagdheid verlopene vuursteenlagen goed te herkennen.

4. de groeven Marnebel bij Eben Emael, waar vooral het pakket Maastrichtse Kalken goed is ontsloten en talrijke fossielen van vele verschillende soorten verzameld kunnen worden.

Programma voor Natuurwandelingen in november

Zondag 1 nov.: Panorama-dagwandeling omgeving Gulpen-Heyenrath o.l.v. IVN-Heerlen. Vertrek LTM-station Gulpen om 11.00 uur.

Zondag 8 nov.: Wandeling naar Elzetter- en Rotter bos o.l.v. IVN-Vijlen/Vaals. Vertrek vanaf Café Boltong-Vijlen om 14.30 uur.

Zondag 8 nov.: Wandeling naar Vliek en Waterval o.l.v. IVN Meerssen. Vertrek van VVV-kantoor Meerssen om 14.30 uur.

Zondag 8 nov.: Dagtocht door natuurreservaat Mijnweg o.l.v. IVN Roermond. Vertrek kerker Herkenbosch om 10.00 uur, terug om 16.30 u. Lunchpakket en paspoort meenemen.

Zondag 22 nov.: Eifeltocht - Gemünd via openluchtmuseum naar Kamnur o.l.v. IVN-Vijlen/Vaals. Opgave aan de heer v.d. Werf, Maastrichterlaan 191 te Vaals, tel. 04454-1492 of door storting van f 6,— voor leden, f 7,— voor niet-leden op zijn girorek. nr. 1055020. De bus vertrekt uit Maastricht 8.30 uur, Gulpen 9.00 uur en Vaals 9.30 uur.

DRIE AKTIES IN HET NATUURBESCHERMINGSJAAR

DRINGEND BEROEP VAN DE COMMISSIE N70 VOOR PROJECT SCHIEPERSBERG

In de provincie Limburg heeft zich begin van dit jaar een comité gevormd waarin 3 samenwerkende organisaties vertegenwoordigd zijn, nl.: de Stichting Het Limburgs Landschap, het Instituut voor Natuureducatie I.V.N. en het Natuurhistorisch Genootschap.

Als N70-project heeft dit comité zich voorgesteld om *zonder overheids subsidie* een klein natuurreservaat veilig te stellen voor de Limburgse bevolking.

Het comité heeft via de werkgevers- en werknemersorganisatie reeds een geldinzameling op stapel gezet; provinciale instanties sympatiseren met de opzet.

Ook de stadsbesturen van de gemeenten, die in het dichtstbevolkte deel van Zuid Limburg van dit reservaat zullen profiteren, zijn voor een extra-bijdrage aangeschreven.

Zelfs de schooljeugd laat zich niet onbetuigd! Last but not least zal een flinke som geld verwacht worden uit de particuliere sector.

Steunt daarom dit plan door een bedrag — hoe klein ook, doch liefst groot — over te schrijven op de postgirorekening 1047510, van de Bank Haffmans en Steegh te Venlo, met vermelding van: N70-Limburg.

Doe het nog vandaag!

Maastricht.

P. J. van Nieuwenhoven.

BOTANISCHE TUIN TE STEYL

In dit Europese Natuurbeschermingsjaar N70 vraagt men zich allerwege af, in welke vorm men een positieve bijdrage kan leveren aan objecten van natuurbehoud en natuurbescherming.

Nu door reorganisatie van het Missiehuis van Steyl, het voortbestaan van de daarbij behorende botanische tuin met tropenhuis bedreigd wordt, hebben wij acties ondernomen om dit uniek stukje „natuurbezit” te behouden, en wel omdat hieraan uit hoofde van educatie en voorlichting een bijzonder wetenschappelijke waarde moet worden toegeschreven; bovendien heeft het park een belangrijk recreatief aspect.

De kans om dit tuincomplex te behouden bestaat, als tenminste ook uit de particuliere sector financiële middelen komen, om de exploitatie in Stichtingsverband mogelijk te maken.

Daar men van Missiehuiszijde aandringt op 'n beslissing vóór 1 november 1970, zien wij Uw reactie gaarne met spoed tegemoet, op giro-nr. 2108391, ten name van de Werkgroep Botanische Tuin van Steyl te Tegelen.

Tegelen.

Namens de Werkgroep
J. P. G. Gommans.

INVENTARISATIE VAN MERKWAARDIGE BOMEN

In verband met de groeiende zorg voor en de betekenis van ons leefklimaat is door een onzer leden de suggestie gedaan grote aandacht te gaan besteden aan het behoud van oude en merkwaardige bomen in onze provincie.

De Stichting het Limburgs Landschap wil deze activiteit met alle ten dienste staande middelen steunen.

Alvorens evenwel op dit gebied iets kan worden ondernomen menen wij, dat er een inventarisatie dient plaats te vinden van alle in aanmerking komende bomen.

Meestal staan deze op dorpspleinen, stadsparken of landgoederen. Het is i.v.m. de personeelsbezetting bij onze Stichting niet mogelijk deze inventarisatie zelf uit te voeren.

Wij doen daarom een beroep op uw vereniging om uw leden van het bovenstaande op de hoogte te stellen met het verzoek om een boom of boomgroep, die onder vorenbedoelde categorie valt met vermelding van standplaats op te geven aan het sekretariaat van de Stichting het Limburgs Landschap, Deken van Oppensingel 23 te Venlo.

Wij zullen van deze opgaven een lijst voor Limburg samenstellen en ons daarna beraden over hetgeen voor het behoud kan worden gedaan.

Venlo.

Stichting Het Limburgs Landschap
P.P. Christiaens Ing.
Rentmeester

DE KOOTSPEEL, VEN IN DE GEMEENTE WEERT

door
J. H. H. de HAAN
(Weert)

De Kootspeel, weleer een gebied van grote landschappelijke, floristische en faunistische betekenis, verdient een beter lot dan haar de laatste decennien beschoren is. Een schrale troost is dat Weert wat dit vervuilingprobleem betreft niet alleen staat.

Het natuurbeschermingsjaar heeft over de hele wereld de autoriteiten van de noodzaak van een mondiale aanpak voor een gezonde biosfeer overtuigd. Maar ook landelijk, provinciaal en zelfs plaatselijk dient men de verontreiniging van het leefmilieu tegen te gaan.

Een eerste stap hiertoe is een inventarisatie van gegevens van vroeger, van de huidige stand van zaken en van de toekomstverwachtingen.

Hopelijk kan deze studie over de Kootspeel als ruggesteun dienen voor de verantwoordelijke instanties.

- I. Toelichting op een oude Franse stafkaart
- II. De Kootspeel

I. TOELICHTING OP EEN OUDE FRANSE STAFKAART BETREFFENDE HET GEBIED OM WEERT

Om U een duidelijker beeld te geven van de historische situatie van de omgeving van Weert en de rijkdom aan vennen in deze streek is op pag. 141 een blad van een franse stafkaart, die vermoedelijk stamt uit de tijd van omstreeks 1760, gereproduceerd.*

Het betreft hier ongetwijfeld een der eerste stafkaarten, welke van deze streken werden vervaardigd. Het is een z.g. „strookkaart” waarop in hoofdzaak de situatie van vestingwerken met de strategisch van belang zijnde

toegangswegen zo nauwkeurig mogelijk werd aangeduid.

Ook de in het landschap opvallende karakteristieke kentekenen als kerktorens, kapellen, molens en soms ook veldkruisen zijn aangegeven. Uit de schrijfwijze van plaatsen is het duidelijk, dat deze dikwijls fonetisch zijn weergegeven, zoals ze vermoedelijk uit de volksmond zijn opgetekend.

Ten zuidoosten van Weert bevindt zich het gehucht „Moosdijk”, daarbij aansluitend „De Kootspeel”, gevolgd naar het zuidoosten door de Moeselpel en vervolgens de Roekespeel, eertijds een zeer bekende vindplaats van tal van orchideeën o.a. de Zomerschroeforchis, *Spiranthes aestivalis*.

Aansluitend aan de Kootspeel naar het noordoosten ligt de Roevendterpeel, verder noordoostwaarts het Sarsven en de Baanen o.a. bekend om het voorkomen van de medicinale bloedzuiger, *Hirudo medicinalis*, en de biesvaren, *Isoëtes lacustris*, en aansluitend de Zoom, het Kruis, de Moost enz.

Men krijgt de indruk, dat het vennengebied naar vorm en ligging wel wat vrij is weergegeven, maar vermoedelijk heeft men dit niet zo belangrijk geacht, aangezien dit vennengebied naar het noordwesten toe aansloot aan de Peel, waarbij op een oude kaart vermeld staat: „Een Weecke Moerassige streecke landts daer naulijcks een Mens over gaen kan.”

Wat de schaal betreft, waarop deze stafkaart is uitgevoerd staat vermeld: „Echelle de 5 mille Toises”. Nu kwam destijds een „Toise” overeen met 6 „pied de roi”, welke maat 0.32484 meter bedroeg.

Links van de stad Weert liggen de z.g. Weerter Bergen, een thans nagenoeg in zijn geheel bebost gebied, waaraan naar het noorden „Het Weerter Bos” aansluit. Door ontginningen is de strook cultuurland rondom Weert belangrijk toegenomen en is er van de gordel van

* Literatuur: Dr. Ir. C. Koeman, Handleiding voor de studie van de Topografische kaarten van Nederland 1750 - 1850 Uitg. J. B. Wolters, Groningen 1963.

Oude Franse stafkaart.

heidevelden, welke de omgeving van Weert eertijds karakteriseerde en waarbinnen ook het vennengebied oorspronkelijk was gelegen, thans nagenoeg niets meer over.

Uit de kaart treedt wel de in die tijd zeer geïsoleerde ligging van Weert sterk naar voren. De plaats was naar alle zijden ingesloten door moerassen, vennen, heidevelden, bijna ondoordringbare grotendeels zeer natte bossen, zand en stuifduinen, welke laatsten zich tot ver in de Kempen uitstrekten.

Typerend is, dat op deze stafkaarten de plaats van de galgen, en dat zijn er heel wat, zo nauwkeurig zijn aangegeven.

Bij het buurtschap „Millerdt” (Mildert) staat op de kaart de galg van Nederweert ingetekend bij de doorgang tussen de Roevendterpeel en het Sarsven. Weert had blijkbaar een mobiele galg, welke bij voorkomende gelegenheden telkens werd opgericht. Executie's hadden hier zowel op het marktplein plaats dan wel nabij de Kootspeel, ter plaatse van de „Wis Heuvel”, thans hier wel bekend onder de naam „Galgenberg”.

Tot 1854 werd in ons land de doodstraf door

de strop nog toegepast: mannen werden aan de galg opgehangen, vrouwen aan een paal gewurgd.

Zo staan dan ook op een ander, hier niet gereproduceerd blad van deze kaart langs de weg tussen Neer en Helden twee galgen met daartussen een paal aangeduid. Een trieste herinnering aan een wellicht trieste tijd.

Kennelijk is de hier gereproduceerde kaart een in druk verschenen voorloper van de in de jaren 1771-1777 voor de tegenwoordige zuidelijke Nederlanden en België tot stand gekomen „kadastrale” kaart van Ferraris.

Le Comte Joseph de Ferraris (1726-1814) „directeur-général de l'artillerie” te Brussel was een bekend cartograaf.

Hij vervaardigde verder in handschrift de zo juist vermelde kaart van de Oostenrijkse Nederlanden 1771-1777, de z.g. „Carte de Cabinet”, schaal 1:11520, waarvan slechts drie exemplaren, elk van 275 bladen, bekend zijn en welke kaart in vergelijking met haar voorganger veel minutieuzer is uitgevoerd.

Bij deze laatste kaart behoort, eveneens in handschrift, een toelichting: „Mémoires histo-

riques, chronologiques et oeconomiques sur les feuilles . . . de la carte de cabinet des Pays Bas Autrichiens", welke uiteenzetting ook voor wat de omgeving van Weert betreft interessante gegevens bevat. *

We vinden daarin o.a. vermeld, dat dus precies tweehonderd jaar geleden hier op deze akkers volop tarwe, rogge, gerst, haver, boekweit, koolzaad, klaver en overvloedig: aardappelen werden verbouwd. Voor het malen van de oogst stonden 4 windmolens en 4 watermolens ter beschikking. Ook was er handel in zuivel en vlees, zodat men uit een en ander wel enigszins een indruk krijgt van de dagelijkse samenstelling van het menu in die tijd.

Ook deze „Carte de Cabinet" biedt het aspect van aan militaire behoeften te zijn aangepast. De strategie van die tijd diende de beschikking te hebben over informatie's betreffende de bodemgesteldheid, gebruik van de bodem, begroeiing (heggen en bomen), woningen, wegen en waterlopen.

We zien o.m. uit de toelichting, dat aan de bewoners van Weert slechts in geringe mate het gebruik van eike- en beukehout was toegestaan. Om te stoken moest men zich bedienen van turf en graszoden.

II. DE KOOTSPEEL

„De schadelijke neveneffecten voor ons leefmilieu worden zorgwekkend. De groei van de welvaart zal in toenemende mate moeten worden gericht op verbetering van de omgeving waarin wij leven. Velen zijn zich in dit Europese Natuurbeschermingsjaar meer bewust geworden van het belang van de bescherming en het behoud van natuurterreinen en van de noodzaak verontreiniging van lucht, water en bodem tegen te gaan."

H. M. de Koningin - Troonrede september 1970.

De Kootspeel is een, door een klein ven: de Kievitspeel, van de Moeselpel gescheiden moerassig gebied van beperkte omvang, dat gelegen is te Weert in de buurtschap Moesdijk, te midden van een brede zoom van bouw- en weiland.

* Le Comte Joseph de Ferraris: Mémoire Concernant la Feuille G16 de la Carte de Cabinet des Pays-Bas Autrichiens pag. 51-57. (In handschrift). 1771-1777.

Jarenlang heeft de gemeente Weert, wier eigendom het ven is, daarin haar riolering geïmplementeerd. Wel was er een bezinkings-installatie gebouwd, die al spoedig een veel te geringe capaciteit bleek te hebben en buitendien stortte, vooral ook bij zware buien, het niet te verwerken overtollige rioolwater zich, via een overloop, rechtstreeks in het ven.

Een door het ven lopende waterlossing nam dit vuile water in haar stroom mee en voerde het, stinkend als een open riool, na samen-vloeiing met de Tungelroyse beek, mijlen ver door het Midden Limburgse land, over Leve-roy, Heythuysen, Haelen en Neer in de richting van de Maas.

Door het bouwen van een moderne zuiverings-installatie elders in de gemeente is hieraan grotendeels een einde gekomen, maar ondanks deze voorzieningen, wordt ook thans nog — juni 1970 — soms zelfs in overvloedige mate, rioolwater van een overigens niet mis te ver-stane geur en kleur, rechtstreeks in de Kootspeel geloosd, terwijl de oude bezinkingsinstallatie reeds jaren buiten werking is gesteld.

Het huisvuil, dat door de gemeentelijke reinigingsdienst in de contreien van Weert opgehaald wordt, is eveneens reeds jarenlang in de Kootspeel gedeponeerd, terwijl verder nog door tal van particulieren van deze officiële gelegenheid om daar alle mogelijke afval te storten, gebruik of liever misbruik wordt gemaakt.

Door het plaatsen van een daartoe strekkend bord en een afsluiting is aan een en ander thans ogenschijnlijk paal en perk gesteld. Maar ondanks dat, worden bij tijd en wijle de poorten weer opengezet en rollen de vrachtauto's van „gemeentewerken" en van diverse transport-ondernemingen, beladen met de meest uiteenlopende rommel, huisafval, puin en zand nog steeds de Kootspeel binnen om zich daar van haar last te ontdoen.

Thans verheft zich daar een berg van vuil, waarop kokmeeuwen, kraaien, roeken, kauwen, spreeuwen en ringmussen in groot aantal azen, metershoog boven het ven uit, terwijl nog altijd tal van andere vogels, als nachtegaal, merel, zanglijster, grote lijster, kleine karakiet, riet-zanger, sprinkhaanrietzanger, geelgors, gras-mus, ekster, vlaamse gaai, groenling, spotvogel, tiftjaf, fitis, tuinfluiter, zwartkop, houtduif,

Weert, Kootspeel; voorjaar 1970.

Foto: J. H. H. de Haan.

tortelduif trachten in de Kootspeel een ongestoorde broedplaats te vinden.

Wij leven in het Europese Natuurbeschermingsjaar 1970 en men meent blijkbaar nog al te zeer, dat landschaps- en natuurbescherming een soort van liefhebberij is en de mensheid in haar geheel per slot van zaken maar weinig aangaat.

In een televisieuitzending, werd onlangs (12 febr. 1970) naar voren gebracht, dat ieder vierde ziektegeval in de wereld zich op vervuild

water laat terugbrengen. Als men de bewuste beekvervuiling aanschouwt dan wil het mij voorkomen, dat hier toch ook wel een belangrijke bijdrage tot deze situatie wordt geleverd. Rioolwater is rijp voor besmetting en de narigheden daarvan treden vooral dáár op waar de mens zich zwemmend in verdund rioolwater ophoudt.

Prof. dr. J. C. van de Kamer schrijft in zijn inleidend artikel tot het onlangs verschenen boek: „Het Verstoorde Evenwicht”

„Als een eerste oorzaak hiervan is van oudsher aan te wijzen het gebrek aan begrip bij vele vertegenwoordigers van de gemeentelijke, provinciale en rijksoverheidsdiensten voor de betekenis van de natuurruimten in het geheel van onze samenleving.

De waarde van de verschillende natuurgebieden is n.l. moeilijk in concrete geldsommen uit te drukken.

Bij het afwegen van belangen speelt helaas zelfs heden ten dage nog al te vaak de natuurbescherming een ondergeschikte rol of wordt zelfs geheel buiten spel gelaten. Het gemak en de vanzelfsprekendheid waarmede natuurgebieden werden en worden opgeofferd terwille van economisch lucratieve belangen, is in hoge mate verontrendend en demonstreert met hoe weinig egards men de natuur tegemoet treedt.

Men vergeet daarbij maar al te gemakkelijk dat de groene gordels in ons verstedelijkende en verindustrialiserende land niet alleen mooi zijn, maar uiterst noodzakelijk, omdat het bladerdek er bij belichting voor zorgt, dat grote hoeveelheden zuurstof aan de lucht worden afgegeven. Als volwaardige chemische fabrieken zorgen zij voor de productie van organische stof en zuurstof.”

Afgezien hiervan, gaat men in ons gewest steeds maar door met het toevoegen van chemische plantenverdelgingsmiddelen aan het water van zwemgelegenheden, waardoor daaraan ook nog het biologisch zuiveringsvermogen grotendeels wordt ontnomen. Men moet daarbij ook bedenken, dat de mens niet alleen vocht met de mond opneemt maar ook door de huid en dat de ene persoon voor bepaalde chemische stoffen gevoeliger is dan de andere.

Ook laat men de koeien weiden in weilanden onmiddellijk aanpalende, op slechts enkele meters afstand, aan onze grote autosnelwegen. Hier bewegen zich dagelijks duizenden, uitlaatgassen verspreidende, voertuigen voort; men maait rustig het gras in de bermen van dergelijke wegen om het als veevoeder te gebruiken. Men denkt er blijkbaar niet aan, of men bekommert er zich niet om, dat de daarop neergeslagen loodhoudende stoffen, via de melk door de mens moeten worden geconsumeerd en dan schadelijk zijn voor diens gezondheid.

Er is ongetwijfeld een tijd geweest, dat de Kootspeel bij de burgers van Weert meer waardering heeft ondervonden dan thans wellicht het geval is.

En gedeelte van het ven, het meest zuidelijke, was reeds veel vroeger met een rand van bramen, biesen, heesters en riet begroeid, waarvan o.m. gagel, *Myrica Gale L.*, deel uitmaakte.

Dit blijkt o.m. uit de geschiedenis van Weert toen in 1661 Frans Gijzen en Geert Knoups opdracht kregen om gedurende zes dagen toezicht te houden bij de Kootspeel, „opdat de huysluyden het gaelhoudt niet dieper soude uyt mayen als een speet.”

We mogen aannemen, dat deze heester om zijn sterk aromatische geur, waarop ook de wetenschappelijke naam *Myrica Gale* wijst, zo begeerd is geweest. *Myrica* is afgeleid van het griekse woord *Myron*, hetgeen welriekende zelf betekent. Gageltakjes werden destijds in de bedden gelegd als middel tegen levend onrein, hetgeen deze plant ook de naam van luizenkruid of vlooiënkruid heeft bezorgd en het zal dan ook daarom wel zijn, dat gagel bij de „huysluyden” van weleer zo erg begeerd was; maar al met al is hetgeen hier gebeurde wellicht een der oudste bewijzen van natuurbescherming in ons land.

Er is echter mogelijk nog wel een andere factor, die daartoe heeft bijgedragen, hoewel zulks niet nadrukkelijk wordt vermeld.

Van oudsher hadden de Weertenaren en met hen ongetwijfeld de talrijke legeronderdelen, die deze stad en haar omgeving, vooral in de zeventiende eeuw, steeds weer binnenvielen en brandschatten veel dorst, waarvoor bier dan tot lafenis en verzoening strekte. Naast historische gegevens, waaruit blijkt, dat herhaaldelijk door de troepen van de bevolking bier werd opgeëist, vindt zulks ook zijn bewijs in de aanwezig-

Oudste thans nog bestaande, boerderij nabij de Kootspeel. Vermoedelijk ong. 1750. Dak later gerestaureerd. Rietbedekking is verwijderd, en dak van waterafvoer voorzien. Het dak loopt schuin af tot bijna aan de grond. Links de onafscheidelijke vlier.

Foto: J. H. H. de Haan.

heid toentertijd van een relatief zeer groot aantal brouwerijen (25) en herbergen.

Ook had Weert destijds een niet onbelangrijke gewestelijke bier-uitvoer. Zo werden in 1669 buiten de Heerlijkheid naar het Land van Luik meer dan 2600 tonnen bier geleverd!

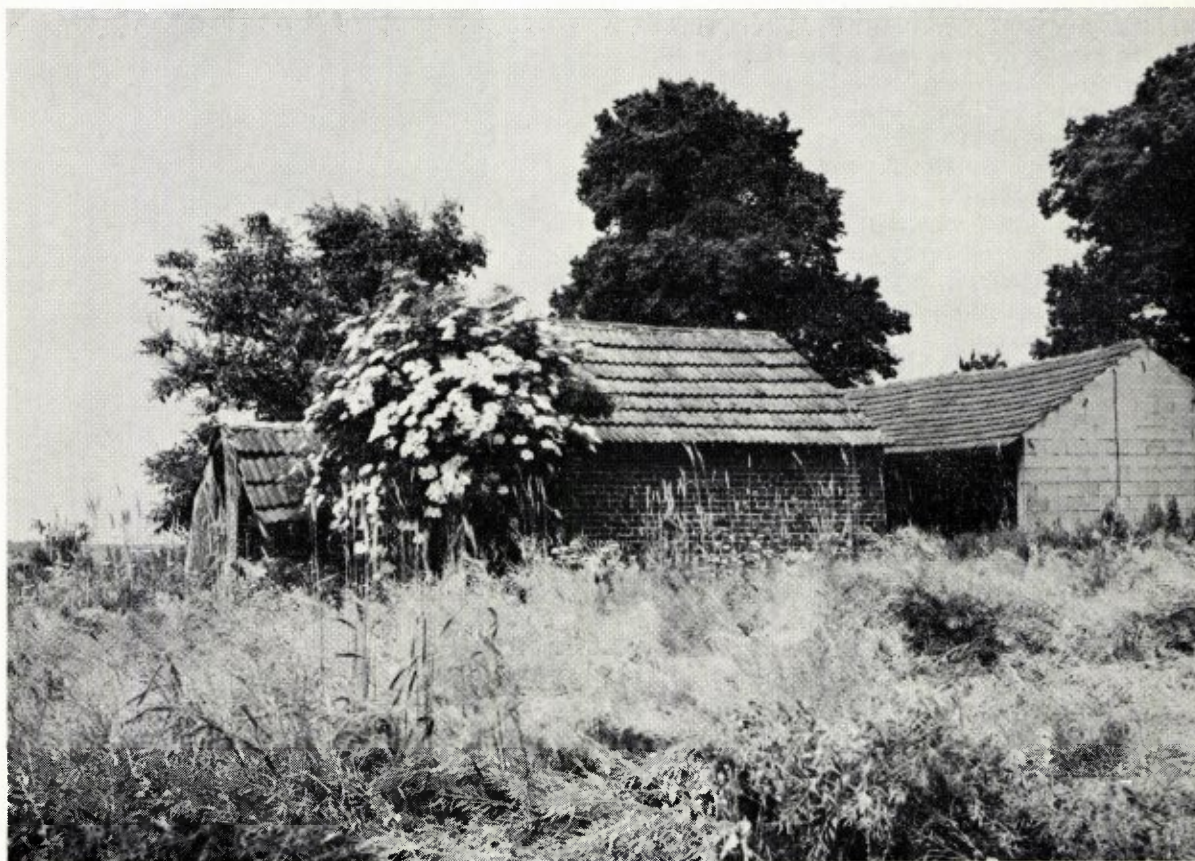
Nu werden de vruchten van de gagel ook wel in plaats van hop bij het bierbrouwen gebruikt en zodoende waren er dus ongetwijfeld wel meerdere redenen aanwezig om de destijds zo begeerde plant in dit moeras in bescherming te nemen.

Verder was ook de matdebies, *Scirpus lacustris* L., die hier veelvuldig voorkwam, voor de landelijke bevolking van betekenis. Het ambacht van stoelenmatter werd ter plaatse van oudsher in huisvlijt uitgeoefend.

Ook groeide er de katwilg of bindwilg *Salix viminalis* L., die van groot nut was, omdat men

de kunst verstond van dit teenhout wiegen en manden te vlechten, wat overigens hier wel een zeer praktische bezigheid was, als men bedenkt, dat in de gezinnen van die tijd de aanwezigheid van 10 tot 16 kinderen een normale aangelegenheid was.

Op geen enkele hofstede in de omgeving van de Kootspeel ontbrak de vlier, *Sambucus nigra* L. en veel werd ze dan op het erf in de nabijheid van het bakhuis aangetroffen, waarvan relictten thans nog hier en daar aanwezig zijn. De bessen van deze plant werden verzameld en als een purgeermiddel gebruikt. De jeugd van weleer fabriceerde van de takken dezer plant een soort schietwerktuig, de z.g. knapbuis. Met uit aardappelschijven uitgestoken propfen werd dit tuig geladen. Daarna werd er een nauw passende stamper met kracht ingedruwd waardoor de prop werd „afgevuurd”. Nog

Weert, oud bakhuis met vlier, 1970.

Foto: J. H. H. de Haan.

steeds bloeit in de zomer in de Kootspeel op verschillende plaatsen de vlier in volle glorie.

Als omheining voor boomgaard en moestuin bij de boerderijen werd veelal de haagbeuk, *Carpinus Betulus* L. gebruikt.

Dicht naast elkaar geplant vormde de haagbeuk reeds na enkele jaren een nagenoeg ondoordringbare afscheiding.

Het harde hout bood daarnaast de bewoners diverse gebruiksmogelijkheden. Dorsvlegels, stelen voor gereedschap en pinnen waren in die tijd zeer belangrijke benodigdheden, welke daarvan werden vervaardigd.

Van populierenhout maakten omwonende klompenmakers, die vaak van geslacht op geslacht dit métier uitoefenden, een produkt, dat van jong tot oud in een alledaagse behoefte voorzag.

Trilgras, *Briza media* L., stond volop in de weiden; het werd gedroogd en in een vaas gezet; zo sierde het nog maanden lang de huiskamer op.

Het pluis van het wollegras, *Eriophorum vaginatum*, werd vroeger in dit ven geplukt en verzameld om als kapok voor bedvulling te worden gebruikt.

Het riet uit de peel werd voor dakbedekking van de boerderijen aangewend. Men stak „rissen” — plaggen ter lengte van ongeveer een meter — om de nok van de rietgedekte daken, waarop ze met pinnen werden bevestigd, af te dekken.

Met de „hazeoor” stak men „flikken”, verdord gras en heide, met wortel en al af om het als brandstof onder de voerketel op te stoken.

Bij nagenoeg iedere hoeve stond een mispelstruik, *Mespilus germanica* L. Van de takken maakte men wandelstokken; vooral in het natte jaargetijde, als het water over de wegen heen het ene ven met het andere tot één groot watervlak verbond, was deze hulpstok op de moeilijk begaanbare modderige wegen van groot nut.

De overlevering verhaalt, dat deze stokken, om ze hard en glanzend te maken, bij de brouwers in de brouwersketel met het bier werden mee gekookt, hetgeen naar we mogen aannemen, daaraan wel een speciale aroma zal hebben gegeven, hetwelk echter de dorstigen van destijds nimmer heeft gedeerd.

Andere floristische begeleiders van de boe-

renhoeven om de Kootspeel waren de kwee, *Cydonia vulgaris*, waarvan de vruchten werden geconserveerd en de wijnstok, *Vitis vinifera*, die reeds in zeer oude tijden hier voorkwamen. Verder de sering, *Seringa vulgaris*, die in de zestiende eeuw naar deze streken werd overgebracht.

Rest dan nog het buksboompje of de palm, *Buxus sempervirens*, die o.m. de mens in zijn religieus leven van de wieg tot het graf begeleidde.

Zo was de flora van de Kootspeel en zijn omgeving de tijden door wel zeer nauw met het wel en wee der omwonende bevolking verbonden.

Voorzijde

BRITANNIA FRANCIE ET HIBERNIA REX
JACOBUS
Dei Gratia MAGNA

Keerzijde

Imperator Rex
FACIAM EOS IN GENTEM UNAM

Gouden Munt met beeldenaar van Jacobus I 1603 - 1625
Ø 4 cm.

Weert, Moosdijk 1970.

Foto: J. H. H. de Haan

De vaak zeer enge en daarbij, zoals zo juist reeds werd vermeld, bij ongunstige weersomstandigheden zeer moeilijke doorgangen tussen het hier gelegen stelsel van vennen, die dan een natuurlijke barrière vormden tegen de meestal uit het zuidoosten optrekkende vreemde legerafdelingen hebben in de loop der tijden ongetwijfeld een belangrijke strategische betekenis gehad. Talrijke moeilijkheden met vreemde troepen, die de bevolking van het aangren-

zende Swartbroek terroriseerden, hebben zich hier voorgedaan.

Bij de oude franse stafkaart vinden wij bij een dezer wegen vermeld: „Fort de Moesel”, waarmee een versterking is aangeduid. Het betreft hier een van de schansen, die rondom Weert op praktisch ieder gehucht aanwezig waren ter verdediging van de omwonende bevolking tegen afpersing en molestatie.

Een oude gouden munt, ter plaatse gevonden, draagt de beeltenis van Jacobus I, van 1603 - 1625 koning over Frankrijk, Engeland en Ierland; het is bekend dat diens militaire ambitie's zich ook tot Vlaanderen uitstrekten, en zo zou deze vondst er wel eens op kunnen duiden, dat de strijd in die woelige dagen ook hier niet onopgemerkt is voorbijgegaan. Het is moeilijk uit te maken onder welke omstandigheden een dergelijke gouden munt, waarvan overeenkomstige exemplaren ook bij de muntschat van Serooskerke in 1966 werden aangetroffen, hier in deze omgeving is terecht gekomen.

Men ontdoet zich toch niet zonder uiterste noodzaak op een eenzame plaats van zijn waardevol bezit. Het zal wel steeds een onopgelost probleem moeten blijven.

Uit de tijd, die thans een halve eeuw achter ons ligt, heb ik aan de Kootspeel en zijn direkte omgeving tal van herinneringen.

Aan de visser, die zijn schuit dag en nacht voortboomde door het ven om zijn netten uit

Visser (thans 85 jaar) in zijn peelschuit.
Weert, Kootspeel - 31 mei 1925 Foto: J. H. H. de Haan.

te zetten en te controleren, waarmede hij snoek, brasem, baars, zeelt, karper en paling wist te verschalken. Ik ben wel met hem mee geweest en dan toonde hij mij de nesten van de kleine karakiet, van waterhoentjes, meerkoeten, roerdampen, visdiefjes en zwarte sterns.

Nest van meerkoet, *Fulica atra* L., met eieren.
Weert, Kootspeel - 31 mei 1925 Foto: J. H. H. de Haan.

Als de fuiken langs de waterloop in het ven te drogen stonden raakten daarin ijsvogels en zangvogeltjes verstrikt. De meesten verkregen de vrijheid. Maar voor sommigen verliep het wel eens katastrofaal. Althans voor zover hun huiden werden bijgezet in de collectie's Beckers en Nillesen.

Beide heren hebben zelf veel bij de Kootspeel en haar omgeving verzameld.

Met klemmen en geweer ging men hier ook de otters, *Lutra lutra* (Linné), te lijf die in deze buurt nogal veel voorkwamen. In de schakel van waterlopen vonden zij gretig voedsel, maar de pret was er, mede dank zij een in België op hun huid of liever op hun rechterpoot, gestelde premie van Bfrs. 10,— (f 5,—) niet bijzonder groot. Voor zover mij bekend vielen de slachtoffers aan de Hoort te Budel, langs de Tungelroyse beek, bij de Moeselpel, de Kootspeel en de Roevendterpel in Weert en te Nederweert aan de Banen en het Sarsven.

Voor een visotterjager was vóór 50 jaar een jaarlijkse buit van 5 of 6 exemplaren een normale zaak. Het vlees van de otter werd hier zelfs geconsumeerd.

a) voorjaarsgeneratie

b) zomergeneratie

Landkaartje — *Araschnia levana* L. Het klassieke voorbeeld van Seizoendimorfisme.
Weert, Kootspeel.

Foto: J. H. H. de Haan.

In het voorjaar ging ik vaak vroeg in de morgen naar de Kootspeel om vogelwaarnemingen te doen. Al spoedig zag ik troepen Kieviten; dan vlogen er de eerste zwaluwen over het ven en klonk er de roep van de roerdomp. Ook spoedig liet zich de koekoek horen en als de zwarte sterns zich vertoonden en de wielewaal riep, dan was het er reeds volop lente.

Eens heb ik er een merel gered uit de bek van een wezel, die trachtte de vogel door de daartoe veel te nauwe gang van zijn hol in de grond te trekken. Afgaand op het angstig geroep van de merel, waarin zich het zoogdier had vastgebeten, ging ik tussen het hakhout op onderzoek uit en wist nog bijtijds het leven van de vogel te redden. Losgelaten door zijn belager zocht hij over de grond fladderend een goed heenkomen. De wezel kwam weer onmiddellijk langs een andere gang voor de dag en zocht, kennelijk geïrriteerd en nerveus heen en weer springend, naar de verblijfplaats van zijn inmiddels verdwenen prooi, waarvan hij zich mogelijk reeds zoveel had voorgesteld en die hem nu op zo'n onbegrijpelijke wijze was afhandig gemaakt.

Ook maakte ik daar kennis met de grauwe klauwier, die zich altijd bij de bramen langs het ven en in de buurt van het talud van de nabij gelegen spoorweg ophield; verder met de

sprinkhaanrietzanger, roodborsttapuit, paapje, blauwborstje, bruine kiekendief en zag ik op het water het spel van de futen, waarvan de opgezette mooie rode kragen blonken in de zon. Ook streken er dan wilde eenden, smienten, tafeleenden, slobbeenden, pijlstaarten en talingen neer.

Dan tooide zich het ven met de witte pluimen van het wollegras en de omliggende weilanden met een geel tapijt van paardbloemen, spoedig gevolgd door een overvloedige weelde aan pinksterbloemen wit of paars en met het goudgeel van een overdaad aan boterbloemen, waarboven dan de veldleeuwerik onvermoeid zijn lied deed horen.

Veel Umbelliferen, als engelwortel, wilde kervel, bereklauw, peen en melkepe kwamen rond het ven tot ontwikkeling en toverden er een krans van witte schermen, afgewisseld in een rijke kleurschakering met composieten als leverkruid, duizendblad, Kale Jonker en boksbardsoorten, die allen tesamen in de blakende zon een festijn vormden voor honderden insecten.

Vlinders, kevers, vliegen, hommels, bijen en wantsen kwamen er op bezoek om honing en stuifmeel te vergaren en bewezen al kruipend over de bloemen hun wederdiensten, door aldus de bestuiving te bewerkstelligen.

Distelvlinder ♂, *Vanessa cardui* Linn. en Zweefvlieg op Schermhavikskruid, *Hieracium umbellatum* L.
Weert, 29 augustus 1970 Foto: J. H. H. de Haan

Maar zoals zo vaak in de natuur, waar ieder individu zijn strijd moet voeren om zijn bestaan loerden ook hier temidden van dit schijnbaar zo vreedzaam tafereel de tafelschuimers.

Wespen vlogen over de zonovergoten bloemen en trachtten er vliegen te vangen als prooi voor hun broed. Libellen waren er in grote getale aanwezig en fourageerden al vliegend ten koste van de gaande en komende gasten.

Tussen de schermbloemen loerden de merkwaaardige krabspinnen, *Thomisidae*, die onder tegen de bloemschermen hangend, de bovenop gezeten insecten met hun twee voorste krabachtige poten wisten te grijpen om ze vervolgens uit te zuigen.

De lage muren van de bakhuizen en stallen en hier en daar ook van de boerderijen waren van leem gebouwd.

Anthophora's en *Odynerus*-soorten maakten daarvan een gretig gebruik om in die lemen wanden haar nesten, soms voorzien van merkwaaardige vliegbuisjes, te bouwen. Ook metselbijen, *Osmia* Ltr, vergaarden daar het materiaal voor hun nestbouw. Op deze lemen muren zag men ook vaak de een parasitaire levenswijze voerende fraaie goudwespen, *Chrysididae* die zich bij het stijgen van de zonnearmte kennelijk ook behaaglijker schenen te gevoelen.

Voor de boeren was dan zo zoetjes aan de tijd aangebroken voor het binnenhalen van de oogst. Met de zeis maaiden ze het koren, dat door de vrouwen tot schoven moest worden gebonden en opgezet.

Dan werden de ossen ingespannen en moeizaam trokken ze de zwaar beladen karren met de oogst over het land en door de modderige wegen naar de schuur; als de oogst binnen was lag voor deze dieren nog het zwoegen voor de ploeg in het naaste verschiep.

Van midden augustus tot ver in september trokken er regelmatig visarenden over, die hier in deze visrijke vennen een welvoorzien dis aantreffen. En als dan de natuur reeds kennelijk de onuitwisbare sporen van de herfst met zich droeg waren bij rustig weer op een oktobermorgen bij de Kootspeel plotseling de weilanden als bedekt met een enorm ragfijn weefsel van herfstdraden, dat glinsterend in de ochtendzon een aanwijzing was voor de grote krabspinnenrijkdom van dit gebied.

Als in de herfst alle werkzaamheden op het land ten einde waren kwam de tijd van de vogelvangst. Op de Moesdijk, op Leuken en ook nog elders om Weert lagen de vangers op de loer om te „tobben” met netten van 50 tot 60 meter lang. Groenlingen, vinken, kepen en leeuweriken moesten het ontgelden. De lokvogels, daartoe aangespoord, deden hun best en als dan de netten dichtsloegen over de invallende vogels, leverde één trek soms een mand vol leeuweriken op.

Het mag waar zijn, dat het destijds om den brode ging en gelukkig is deze tijd hier reeds lang voorbij, maar enkele kilometers verder in België is wat dat betreft de klok meer dan vijftig jaar blijven stilstaan. Daar speelt zich dit weerzinwekkend vogeldrama nog onverminderd als een onzalig Bruegeliaans volksvermaak af. Daar tolereert men nu nog de massale zangvogelmoord, die wordt gedreven door de lagere instinkten van een bepaalde volksklasse, die niets beters te doen weet en die nu nog in haar culturele ontwikkeling op het peil staat van de periode, waarin de petroleumlamp als enig bekende lichtbron op tafel stond.

Zo wisselden de seizoenen zich af. En als reeds een heer van vogels zich door alle gevaren en moeilijkheden heen een weg had gezocht naar hun winterkwartier, dan trokken er weer kraanvogels over op hun tocht naar het Zuiden. En in herinnering zie ik nog de oude, onder de last der jaren gebukt gaande half blinde man, die ik daar op een mistige zondagmorgen in november op een landweg langs het ven ont-

moette toen de roep van overtrekkende kraanvogels weerklonk.

Hij stak zijn knoestige stok omhoog, richtte zich nog moeizaam op en met een brede glimlach op zijn in zon en wind verweerd gezicht riep hij mij toe: „kroenekranen”, zoals hij ze in zijn leven haast ieder najaar, wellicht vele, vele malen had zien overtrekken, doch ze nu nog slechts hoorde.

Maar in zijn geest zag hij toch nog het imposante beeld van de grote geheimzinnige vogels, die uit een ver land kwamen en nu als door een onzichtbare hand geleid hun weg vonden naar het eveneens voor hem zo onbekende Zuiden.

Het was ook het beeld van de voorbije zomer, die plaats maakt voor de komende winter. Het eerst kwamen de bonte kraaien. Maar teltzeldertijd, begin november, trokken er bij helder weer soms duizenden kraaien, roeken en kauwen hoog door de lucht over, twee, drie dagen lang van 's-morgens vroeg tot tegen het invallen van de duisternis. Later volgden weer grote zwermen houtduiven, kramsvogels, koperwieken en tientallen buizerden.

Spoedig daarna was het winter en dekte de sneeuw het landschap toe onder een dichte vacht als lag het ter ruste tot het komende jaar. Wel streken er dan nog meermalen wilde zwanen neer; maar als het water van het ven in de ijzige greep van de winter verstarde, was het voor de bevolking van Weert nog een uitverkoren schaatsgelegenheid.

Omstreeks 1928 was de Kootspeel voor het overgrote deel nog een open water. In de latere jaren had de toevoer van al dat stedelijk vuil, gepaard gaande met het insijpelen van kunstmeststoffen uit het omliggende gras- en bouwland tengevolge, dat het mooie ven van weleer steeds meer werd herschepen in een enorme massa van voedselrijk vuil, waarop geleidelijk een bos van heesters en riet tot ontwikkeling zou komen; dit geheel weer omringd door een gordel van hoog opgroeiende bomen, als eiken, berken en wilgen.

Het mag toch wel als vanzelfsprekend worden geacht, dat met de komst van het stadsvuil ook de bruine rat, *Rattus norvegicus*, bewoner is geworden van dit gebied, waar ze vooral in de levensmiddelenresten, een ruime dis geserveerd vindt.

In de zomeravonden lijkt het soms wel op een macabere, acrobatische show van springende, door de takken van heesters klauterende, zwemmende en rennende ratten, die daar door tientallen executanten wordt ten beste gegeven.

In de wintermaanden trekken zich de ratten terug om weer via de riolering en waterlossingen warmere verblijfplaatsen in boerderijen, huizen en stallingen in de omgeving op te zoeken.

Zo is het dan ook niet te verwonderen, dat als gevolg van de zeer ingrijpende wijzigingen, welke in ons gewest het landschap heeft ondergaan, daarin weer andere dieren zijn doorgedrongen, die onder veranderende omstandigheden er hun tafeltje gedekt vinden, zo o.a. de nerts, *Mustela lutreola* L. die uit een plaatselijke farm ontsnapt, hier eveneens een voor haar ideaal biotoop heeft gevonden.

Zo bleken er ook diverse katten te zijn, die op hun rooftochten de Kootspeel bezochten; het daar geboden menu is nl. toch ook weer niet zo eentonig als men uit de aanhef van dit relaas wellicht geneigd zou zijn aan te nemen, want naast de aangevoerde restanten van levensmiddelen en de daarop azende ratten zijn er verder nog de overnachtende wilde eenden, talingen, waterrallen, watersnippen enz. en fasanten, die weerloos aan de 's-nachts rondsluipende roofdieren zijn overgeleverd.

Uit de beschrijving, die ik hier over de Kootspeel, haar lotgevallen en haar bewoners heb gegeven, zal het toch wel vrij duidelijk zijn, dat het vanuit jagersstandpunt gezien een onmogelijke zaak moest worden geacht deze roofdieren in dit toch van oppervlakte vrij beperkt gebied hun gang te laten gaan.

Van de zoogdieren noemden wij reeds de Nerts, waaraan we nog zouden kunnen toevoegen: de bisamrat, de beverrat, en de wasbeer die aanstalten maken zich hier blijvend te vestigen.

Tegen de entree van de Bisamrat zijn voor ons land gemotiveerde bedenkingen aanwezig, echter gelden deze voor de Beverrat en de Wasbeer niet.

Maar ondanks dat, staat er telkens weer overal daar waar deze dieren zich laten zien een commissie van ontvangst voor een warm onthaal gereed. Het geweer in de aanslag.....N 70! Moet dat nou?

BESCHRIJVING VAN EEN IN DE KOOTSPEEL GEVANGEN WILDE KAT ♂
FELIS SILVESTRIS SILVESTRIS, SCHREBER, 1777

door
 J. H. H. de HAAN
 (Weert)

Onder de talrijke kattensporen die in de winter 1969/1970 in de sneeuw van de Kootspeel door de jachtheer van het ven, de heer van der Feesten met zijn opzichter de heer Houben werden aangetroffen, viel één stel op door opvallende maten: deze prenten moesten afkomstig zijn van een groot exemplaar; want wat grootte betrof deden ze denken aan die van een behoorlijk uit de kluiten gewassen hond.

Overdag viel er overigens niet veel waar te nemen, maar een tussen het riet daartoe opgestelde val leverde meer succes op en in de nacht van 9 op 10 maart j.l. sloeg ze dicht en maakte zo een einde aan het vogelvrije bestaan van een grote wilde kater.

Men dacht niet aan een echte wilde kat, maar de gedachten gingen meer uit naar een groot verwilderd exemplaar, waarvan de ongebreidelde natuur, gedemonstreerd in dreigende houding en onverwachte woeste uitvallen, overduidelijk tot uitdrukking kwam.

Nu het dan zover was en de werkelijke zoölogische waarde, die eerst later aan het licht zou komen, niet werd onderkend lag het toch wel voor de hand, dat het doodvonnis daaraan maar zo spoedig mogelijk moest worden voltrokken. De jachtheer was toch wel erg door de grote afmetingen van het dier geïmponeerd evenals enkele Weerter natuurvrienden, de heren van Mierlo en Tillemans, aan wie hij op hun verzoek de stoffelijke resten overhandigde en die ze mij voor een verder onderzoek ter beschikking stelden.

Het resultaat daarvan, waarop hier nader zal worden ingegaan, gaf mij de zekerheid met een Wilde Kat ♂ te doen te hebben. Naast dit exemplaar werden nog vele katten ter plaatse binnen enkele weken gevangen. Een daarvan werd ter onderzoek levend opgezonden en dit bleek een verwilderde huiskat te zijn. Ik wil hier echter tevens bij opmerken, dat, aangezien meerdere boerderijen in de onmiddellijke omgeving van de Kootspeel gelegen zijn, de mo-

gelijkheid tot bastaardering, als gevolg van amoureuze buurtvisiten van huiskatten, zeer groot moet worden geacht en hier toch wel erg voor de hand ligt.

Pijnlijk moge het ons daarbij treffen, dat ook hier weer een uniek natuurhistorisch waardevol object, althans in levende lijve, is verloren gegaan.

Een betere instruering van adspirant nimrods zou mogelijk veel onheil tijdig kunnen afwenden. Uit besprekingen dienaangaande is mij wel gebleken, dat indien de juiste soort van dit dier onmiddellijk zou zijn onderkend het met de executie niet zo'n vaart zou hebben gelopen.

Door bescherming in Duitsland breidt de Wilde Kat haar areaal weer uit en de mogelijkheid, dat ze zich op meerdere plaatsen in ons gewest schuil houdt is groot. Laten zij, die zich voor het wel en wee van onze fauna verantwoordelijk achten tijdig maatregelen nemen om ook het voortbestaan van deze zeer interessante diersoort in ons land mogelijk te maken.

Zonder meer ben ik er echter van overtuigd, dat haar entree alleen in een groot uitgestrekt nationaal park met passende vreugde zal worden begroet. Een Wilde Kat behoeft, ondanks dat ze nu eenmaal van nature sterk plaatsgebonden leeft, voor haar rust en haar bij tijd en wijle optredende escapades een uitgestrekt terrein en dit zal dan ook ongetwijfeld een zwaar tillende faktor moeten zijn bij de beoordeling van het haar geboden milieu en de wenselijkheid van haar plaatselijke aanwezigheid.

Hoe het dier in de Kootspeel gekomen is en wanneer is moeilijk te zeggen. De Kootspeel ligt op slechts enkele honderd meters afstand van een zeer uitgestrekt, zowel aan loofhout als naaldhout rijk gebied, met vele percelen schier ondoordringbaar hout, dat weliswaar bejaagd wordt, maar toch menige schuilplaats biedt om een zo verborgen levend dier als een Wilde Kat de mogelijkheid te schenken er zich in een langdurige periode te handhaven, waarbij dan ook nog het wisselen met de Moeselpeel voor de

hand ligt.

Hier volgt een gedetailleerde beschrijving van de Wilde Kat in het algemeen en de Wilde Kat van Weert in het bijzonder.

1. DE WILDE KAT

Felis silvestris silvestris, Schreber, 1777

1. Verspreiding

Buiten Europa

In vele gebieden van West Azië en Afrika.

In Europa

In Duitsland: Een uitgebreid areaal, dat zich uitstrekt van de Harz en het Thüringer Woud door heel het Hessenland tot het Saargebied en de Vogezen verder naar het Zuiden tot het Frankenthal. (Prof. Dr. Müller - Kosmos - Maart '69 pag. 106). Verder op het Iberische schiereiland, Frankrijk, België (Ardennen) en van Duitsland tot Hongarije en de Balkan en mogelijk nog Zwitserland.

In West-Duitsland

Het Deutsche Jagdschutzverband schat het aantal der momenteel in de Bondsrepubliek voorkomende Wilde Katten op ongeveer 1000 tot 1300 stuks, waarvan echter enkele honderden exemplaren bastaarden zouden zijn.

(Dietrich Bornheim, Celle - Das Tier - Sept. 1970).

In Nederland

Uiterst zeldzaam - 2 exemplaren.

1) Het Natuurhist. Museum te Maastricht bezit de huid, schedel en skeletdelen van een Wilde Kat juv. ♂ verzameld te Heerlen 3 jan. 1963.

Nat. Hist. Maandbl. dl. 52 pag. 24 e.v.

2) Wilde Kat ♂ - gevangen 10 maart 1970 - Weert, Kootspeel. Gemeentelijk Museum te Weert.

2. Haarkleed

Wat het haarkleed van de wilde kater van Weert betreft hebben we hier uiteraard te maken met het winterkleed.

De basiskleur van de pels van de wilde kat vinden we in de literatuur o.m. als volgt omschreven:

Dr. Th. H a l t e n o r t h - Die Wildkatze pag. 29 - „Ein Geschlechtsunterschied im Haarkleid besteht zu keiner Jahreszeit. Grundfarbe grau mit kremgelb.

Dr. G. K o l l e r, Saarbrücken - Wildlebende Säugetiere Mitteleuropas pg. 138 „Der Pelz ist weich, dicht und langhaarig. Seine Grundfärbung ist beim ♂ fahl- bis schwarzgrau, beim ♀ gelbgrau”.

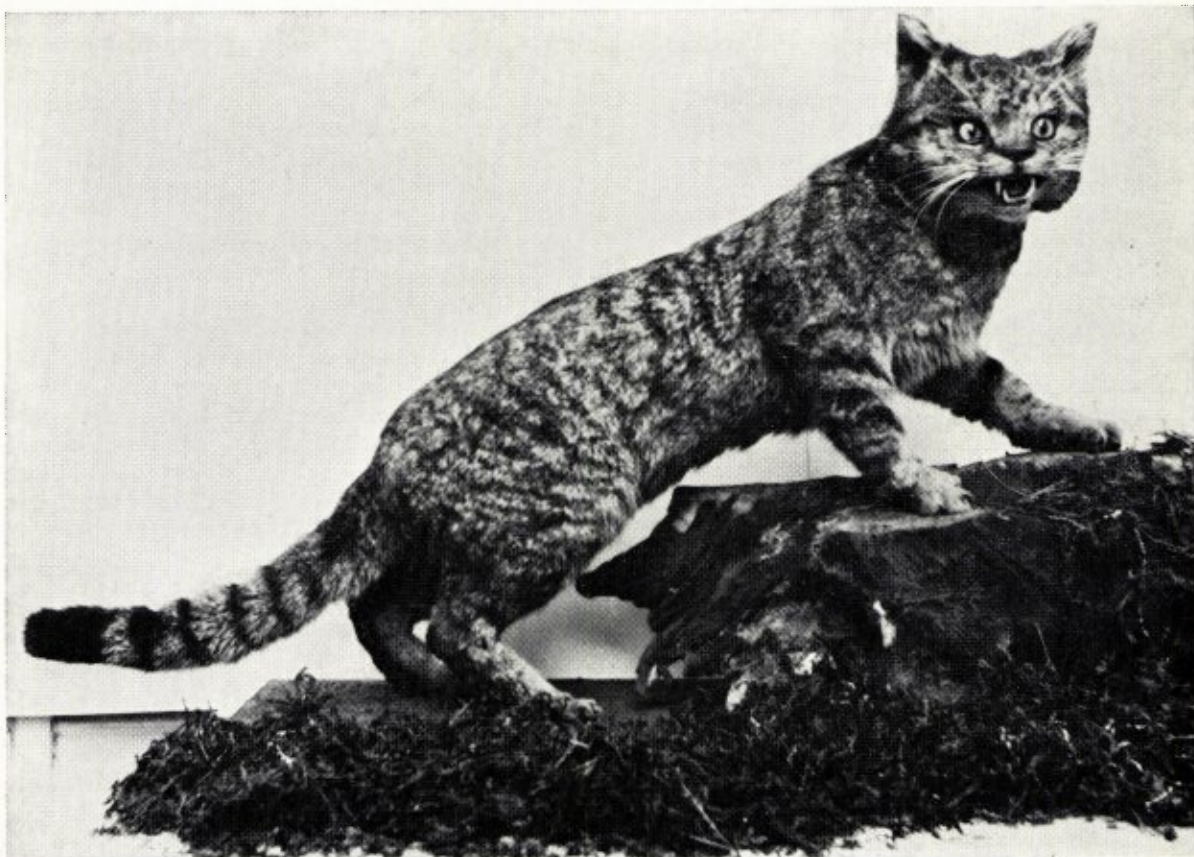
De beschrijving van het haarkleed van de wilde kat van Weert, volgt de algemeen geldende kleurschakering die wordt vermeld door Dr. H a l t e n o r t h min of meer op de voet.

De grondkleur van de beharing van deze kater is in de donkere partijen sterk overwegend aan de grauwe kant, speciaal wat de rug en de flanken betreft, terwijl de onderzijde lichter van kleur is, door het veelvuldig optreden van een langere crème-kleurige beharing. Deze lichte kleur is ook te zien op plaatsen waar bij sommige soortgenoten meer uitgesproken witte vlekken voorkomen, zoals o.m. op de hals, keel, borst, de voorzijde der poten en tussen de achterpoten op de buik.

Van de neusrug tot in de ooghoeken is de beharing bruinachtig. Een smalle zwartbruine streep loopt van de buitenooghoek over de wang. Een tweede evenwijdig lopende streep voert beneden het oog voorbij langs de wang. Tussen beide met elkaar parallel lopende strepen is de pels duidelijk iets lichter van tint. De bovenkant van de oren is grauwwachtig, bruinzwart min of meer peper-en-zout kleurig, De oorbinnenkant is geelachtig. Aan de binnenvoerand van de oorschelp staat in de benedenhoek een pluk van 1½ tot 2 cm. lange witgrauwe haren, die de ooringang ten halve afsluit en van waaruit een pluk van evenzo witgrauwgeelachtige 2½ tot 3 cm. lange haren aan de oorbinnenkant zich tot aan de oorspits uitstrekt.

Het voorhoofd en de schedel dragen vier rijen aaneengesloten vlekken met nog enkele donkere vlekken tussen de 2de en 3de rij voor de kop.

De vier bedoelde rijen zetten zich tussen de oren door voort in vier donkere strepen, waar-

De Wilde Kater van Weert.

Foto: J. H. H. de Haan

van de buitenste zich boogvormig over de schouders uitstrekken.

De twee middelste strepen zetten zich voort over het midden der schouders met vertakkingen in drie donkere strepen, die langs de flanken van de romp omlaag gaan. Ze zetten zich verder over het midden van de rug voort in een donkere „aalstreep”, die zich bij de staartwortel in donkere vlekken oplost.

Op de staart zijn buiten en behalve de zwarte stompe eindpunt, 6 vlekken aanwezig, waarvan slechts de laatste een uitgesproken ring vormt. De twee daarvoor liggende „ringen” zijn wel als zodanig aanwijsbaar maar minder duidelijk. De andere vlekken breiden zich niet ringvormig uit. De grondkleur van de staart is iets lichter dan die van het lichaam. De staart is verhoudingsgewijs tot de lengte van het lichaam kort en aan het einde als het ware afgehakt.

De buik heeft een lange dichte beharing. Aan de binnenkant van de achterpoten is deze roestgeel en bereikt plaatselijk tussen de achterpoten een lengte van meer dan zes centimeter.

De snorharen zijn wit. Aan iedere kant elf haren, waarvan de langste 8 cm. is. Verder een kleine tastaarborstel boven het oog bestaande uit 6 haren waarvan de grootste lengte 5 cm. bedraagt en tweemaal twee witte haren op iedere wang ter lengte van $3\frac{1}{2}$ cm.

De iris is geelgroen. De neusspiegel vleeskleurig. Nagels donker tot licht hoornkleurig.

De flanktekening op de romp bestaat uit min of meer duidelijke overdwarsstrepen tussen de rugstreep en buik. Aan de buik lossen zich deze strepen in de lange beharing op, terwijl op de bovendien zich van de rugstreek aftakken- de smalle strepen voortzetten; aansluitend op het achterbeen vijf donkere dwarsbanden.

De achterpoten zijn aan de voorzijde grijsachtig crèmekleurig. De voorpoten hebben aan de buitenkant meerdere zwarte strepen waarvan er zich twee naar de binnenkant voortzetten.

De voetzolen zijn zwart gestreept. (vgl. Haltenorth, Afb. 21)

De haren aan en tussen de tenen zijn lichtgrijs, hetgeen ook in overeenstemming is met het algemene teintbeeld, hetwelk het winterkleed biedt.

De kin is geelachtig wit. De lichte keelvlek is wel aanwijsbaar maar minder duidelijk door haar crèmekleur en door het optreden terplaatse van twee zeer donkere dwarsbanden.

(Zie terzake Dr. Haltenorth - Wildkatze - pag. 31).

Dr. I. W e i g e l geeft in een beschrijving van het haarkleed van de Wilde Kat (pag. 19) het volgende karakteristiek:

„Eine gestreifte Form, häufig mit stark verwischem Muster, ausserordentlich variabler Seitenregion und meist weissen Abzeichen an Kehle und Leistengegend, häufig auch einem Brustfleck und einem weissen Haarbüschel zwischen den Ballen.”

Wat betreft de wilde kat van Weert is het zeer interessant de grote overeenkomst te constateren met de kleurenfoto opgenomen in de vrije wildbaan en voorkomende in het werk van Claus König: Wildlebende Säugetiere Europas. Pag. 177.

3. Biotoop

Het voor de wilde kat over het algemeen geldend biotoop wordt als volgt geprecisieerd: grote gevarieerde boscomplexen, afgewisseld met open terrein en struikgewas.

Het hele complex van in elkaar overgaande gebieden, waarin deze kat te Weert werd aangetroffen nl. in de Kootspeel, met aansluitend enerzijds de Moeselpeel en anderzijds de uitgestrekte loof- en dennenbossen van Swartbroek met veel struikgewas en drassige plaatsen, komt hiermede in hoofdzaak wel overeen.

Als nest wordt een hol in de grond of in een boom gekozen of ook wel tussen struikgewas. De wilde kat leeft solitair die alleen in de paringsstijd, in februari, tochten onderneemt,

maar overigens toch wel sterk plaatsgebonden is Haltenorth meldt dat de afstand van de trek van enkele tot over de honderd km loopt. Ook voedseltekort in de winter kan aanleiding zijn tot verre tochten.

Areaaluitbreiding zal men wel primair van katers moeten verwachten! Zij zullen vermoedelijk wel de voorhoede vormen van soortgenoten, die eveneens trachten nieuwe gebieden, welke hen voldoende levensvathaarheid bieden op te sporen en in bezit te nemen.

De wilde kat is overwegend een nachtdier, dat vooral in de vroege morgen en de late avond actief is. Overdag wordt zij in haar gebied praktisch nooit geobserveerd. In de vrije wildbaan opgenomen foto's zijn dan ook uiterst zeldzaam. Het tijdschrift "Kosmos" Maart 1969 pag. 105 bevat een foto van een wilde kat in haar revier met als onderschrift: „Ein sehr seltenes Bilddokument: eine Wildkatze, aufgenommen in einem Saarländischen Revier. Der Fotograf Rolf Bender hat das Tier mit „Mäuseln" herangelockt.”

Het voedsel wordt in hoofdzaak gevormd door muizen, ratten, eekhoorns, vogels en vogeieren, hazen en zelfs jonge reeën, soms ook vissen. Verder vinden we op het menu watervogels, fazanten, kippen en duiven vermeld.

Nog voor enige dagen zag ik in het Weerter bos een verwilderde kat op een volwassen fazantenwifje loeren. Ze sloop langs de weg onder dekking van laaghangende takken van heesters naderbij en drukte zich op nauwelijks twee meter afstand tegen de grond. De fazant

Oude gravure van Wilde Kat, spelend met jongen. In de bek een gevangen eekhoorn.

Ludwich Beckmann, Düsseldorf.

keerde de kat haar rug toe en volgde met opgerichte kop, zonder een voet te verplaatsen, minutenlang de manipulatie's van de kat, die nu ook verder roerloos haar prooi hypnotiseerde. Hoewel ik enerzijds wel een bevestiging zou willen zien van de uitvoerbaarheid van een dergelijke struikroverij voelde ik toch de dramatische ontknoping zich snel ontwikkelen en kwam tussen beiden voor het te laat was. Maar de ontmoeting met de kat had de fazant wel zodanig van streek gemaakt, dat ze bleef zitten tot ik bij haar was en eerst toen verdween ze zeer langzaam in het hakhout.

Wat de bij het onderzoek van de Wilde Kat van Weert geraadpleegde literatuur betreft kan worden vermeld, dat de hoofdinzet daarvoor werd geleverd door de in „Die Neue Brehm Bücherei” - A. Zinsen Verlag, Wittenberg in 1957 Heft 189 - verschenen Monografie „Die Wildkatze” van Dr. Theodor H a l t e n o r t h, welke auteur ook reeds in 1953 bij G e e s t und P o r t i g te Leipzig een verhandeling over: „Die Wildkatzen der Alten Welt, Ein Übersicht über die Untergattung *Felis*”, het licht had doen zien.

De autoriteit van de schrijver; de gedegen opzet van de verhandeling; daarbij de relatief recente verschijningsdatum in vergelijking tot meerdere andere werken, garandeerde een uiterst betrouwbare inlichtingenbron.

Ik mag er hier wel bij opmerken dat over het algemeen genomen in de literatuur nogal wat schijnbare tegenstrijdigheden ten aanzien van echtheidsbewijzen met betrekking tot de Wilde Kat zijn vermeld, die dan wel weer ten dele op regionale afwijkingen, waarmede plaatselijke populatie's behept zijn, of mogelijk ook op in successie geciteerde inzichten zijn terug te voeren.

H a l t e n o r t h (pag. 93) corrigeert sommige dezer opvattingen heel duidelijk, hetgeen voor een juiste diagnose ongetwijfeld van betekenis is.

Het betreft o.a. de zwarte zoolvlek, de z.g. Brandtsche zoolvlek, witte haarborstel tussen ballen, witte keelvlek.

In de periode van dit onderzoek werden door mij een aantal huiskatten „onder de loupe” genomen, waarbij ook enkele verwilderde katten werden betrokken. Daarbij vond ik echter steeds een bevestiging ten aanzien van de juiste

determinatie van de Wilde Kat van Weert i.q.

Aan het slot van dit artikel vindt men een overzicht van de belangrijkste publikaties, welke door mij bij het onderzoek werden geraadpleegd.

4. Anatomische bijzonderheden

In onderstaand overzicht zal zowel nader worden ingegaan op de habitus als op de anatomie van de Wilde Kat, waarbij de schedel het onderwerp van een speciale bespreking zal uitmaken; om aldus, in vergelijking met de terzake bestaande literatuur, gaandeweg met de grootst mogelijke zekerheid, de ras-zuiverheid van de Wilde Kat ♂ van Weert aan te tonen.

Na de hierboven gegeven beschrijving van het haarkleed van de Wilde Kat van Weert volgen hier enige aantekeningen betreffende dit dier, welke meer speciaal aan de anatomie ten grondslag liggen.

De hiervoren gegeven beschrijving van het haarkleed van de Wilde Kat is in kleur en tekening individueel redelijk vergelijkbaar met een bij ons voorkomende huiskattensoort: de z.g. tijgerkat of hier ook wel de Cyperse Kat genoemd.

Toch worden in de literatuur een aantal uiterlijke kenmerken genoemd, welke beide soorten van elkaar onderscheiden en welke eigenschappen, behorend tot de kenmerken van de Wilde Kat in het algemeen, ook deel uitmaken van die van de Wilde Kat van Weert in het bijzonder, t.w.:

- a) het ontbreken van een uitgesproken vermalde punt aan het einde van de „zwaardere” staart (S a n d e r s o n, G a f f r e y) m.a.w. de staart eindigt afgerond stomp, als afgehakt.
- b) opmerkelijk kleine oren (H a l t e n o r t h, G a f f r e y).
- c) over het algemeen grote afmetingen, plomp van vorm, kort lijkende poten in verhouding tot de grootte van het lichaam (H a l t e n o r t h).
- d) kop massaal, brede snuit (H a l t e n o r t h / S a n d e r s o n).
- e) steil voorhoofd, lichte trap tussen voorhoofd en neus (H a l t e n o r t h).
- f) bij de Wilde Kat is de staart cilindrisch over de hele lengte gelijk van dik-

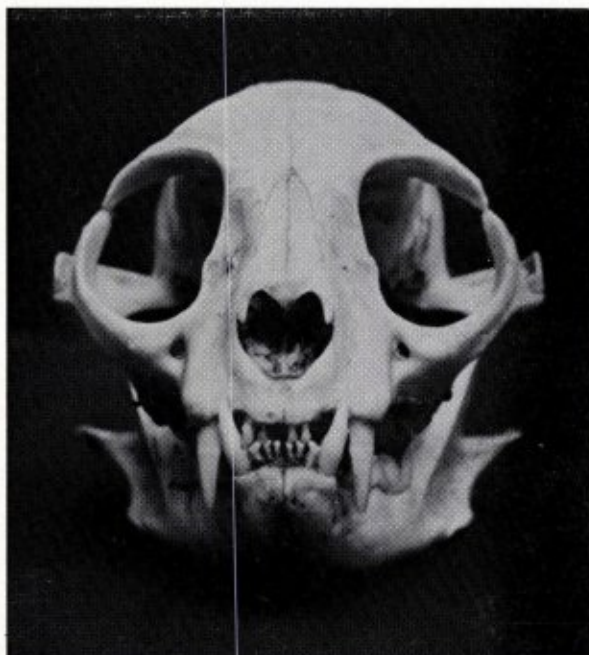
te, dicht behaard en duidelijk forser en relatief korter dan bij de huiskat (H a i n a r d, G a f f r e y e.a.).

- g) staart minder dan 50 % van de totale lichaamslengte (H a l t e n o r t h).
 h) gedrongen lichaamsbouw (S a n d e r s o n, G a f f r e y).
 i) volgens K ö n i g is verder een kenmerkend verschil te vinden in de achterpoot, welke bij de Wilde Kat boven het kniegewricht, onmiddellijk overgaat in een brede dij, terwijl bij de huiskat eerst enkele centimeters boven het gewricht de spieren in een uitgesproken dijvorming overgaan.

Resumerende is de lichaamsbouw van de Wilde Kat van Weert gedrongen met krachtige poten. De brede vierkante kop maakt eveneens een forse indruk waartoe de brede snuit het hare bijdraagt. Steil voorhoofd met verder tussen voorhoofd en neus een lichte knik.

Hier volgen enige maten:

Lengte kop en lichaam	580	m/m
Lengte staart	270	

Afb. 1. Vooraanzicht schedel Wilde Kat ♂ van Weert.
Foto: J. H. H. de Haan

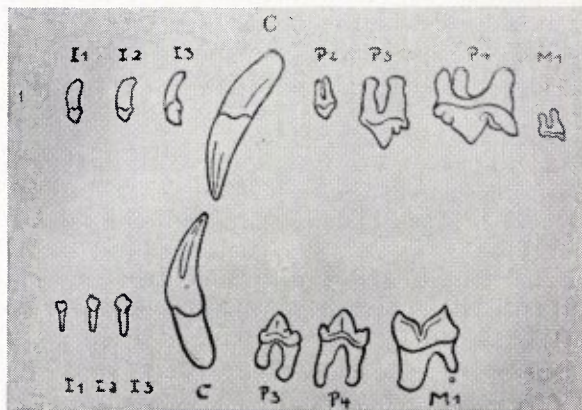
Totale lengte	850	
Lengte achterpoot	135	
Lengte oorschelp	48,6	
Gewicht	ong. 4,5	Kg.
Totale darm lengte (geheel uitgerekt)	1680	m/m
In levende lijve minder dan	1500	
Schouderhoogte	370	
Schouderbladlengte	93	

Aan het relatief lage gewicht zal de lange winter 69/70 en de daardoor ter plaatse ontstane voedselschaarste, alsmede de „ranstijd”, waarin de kater werd bemachtigd, ongetwijfeld wel debet zijn.

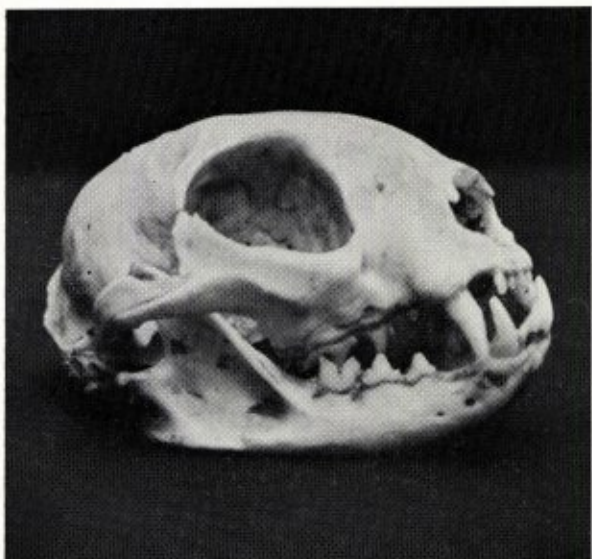
II. SCHEDEL VAN DE WILDE KAT

In vergelijking met de huiskat maakt de schedel van de wilde kat van Weert een forse indruk en toont meer speciaal ook wat het gebit betreft, duidelijk de bouw van een roofdier. Vooral de hoektanden zijn geduchte wapens. Ze steken ver boven de snijtanden uit, zijn spits toelopend, enigszins binnenwaarts gericht en mede daardoor voor het grijpen, doden en vasthouden van de prooi uitermate geschikt. (afb. 1)

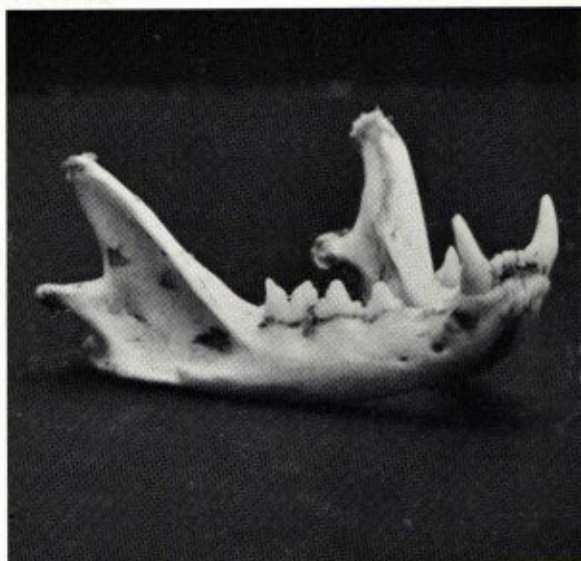
Het neusbeen is niet opvallend verengd, zoals dit wel bij de huiskat het geval is. Men kan dit ook vergelijken met de schedel van de franse Wilde Kat, waarbij ook niet van een wezenlijke versmalling van het neusbeen sprake is alsmede met de terzake vergelijkende afbeelding van de schedel van de huiskat en de Wilde Kat volgens H a l t e n o r t h. (afb. 6 en 8)

Afb. 2. Gebitselementen van de Siebenbürger Wilde Kat. ♂

Afb. 3. Zijaanzicht schedel Wilde Kat ♂ van Weert.
Foto: J. H. H. de Haan

Afb. 4. Onderkaak Wilde Kat ♂ van Weert.
Foto: J. H. H. de Haan

De breed uitstaande jukboog buigt zich bij de Wilde Kat van Weert duidelijk vrij plotseling buitenwaarts, daar waar de grootste schedelbreedte wordt bereikt, terwijl bij de huiskat de overgang naar het breedte punt veel geleidelijker verloopt. (afb. 8)

In de bovenkaak zijn de snijtanden I_1 en I_2 afgebroken. Vermoedelijk bij pogingen om uit de val uit te breken. (afb. 1) Overigens is het interessant de gelijkenis van de snijtanden met die van de Siebenbürger Wildkater te constateren (afb. 2), alsmede het verschil met die van de huiskat (afb. 5) voor wat de onderkaak betreft.

Bij de Wilde Kat verloopt de onderkaakrand onregelmatig convex (H a l t e n o r t h pag. 47) (afb. 4) terwijl deze bij de Huiskat een meer regelmatig verloop heeft. (afb. 5)

De afbeelding van de onderkaak van de Huiskat is ontleend aan de verhandeling van W. K ü k e n t h a l „Säugetiere" (Mammalia) in Handwörterbuch der Naturwissenschaften Bd. 8 Seite 646 u.w. Jena Verlag von Gustav Fischer 1913, in welk werk verder nog enige andere zeer minutieus uitgevoerde afbeeldingen van de huiskatschedel zijn opgenomen.

De achterhoofd-aanhangels (*Processi post-orbitales*) hebben zich vrijwel tot een ring aangeengesloten, waaruit o.m. kan worden geconcludeerd dat we hier met een volwassen exemplaar op een leeftijd van meer dan drie jaren te doen hebben (afb. 1). Ook is op deze afbeeldingen de sterke versmalling van de schedel achter de ogen goed zichtbaar, hetwelk bij de huiskat in veel geringere mate het geval is.

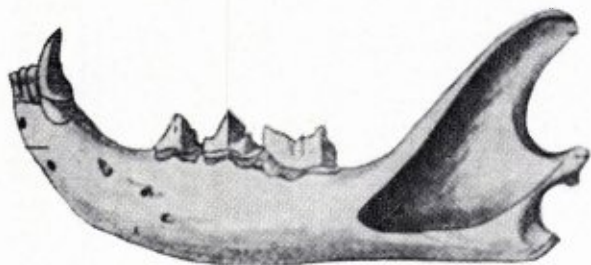
Wat de achterhoofdaanhangels betreft deze sluiten zich niet bij de huiskat. (afb. 8)

Komen we verder nog tot een vergelijking van de onderkaak van deze Wilde Kat (afb. 4) met die van de Huiskat (afb. 5) dan zien we dat het laatste gedeelte van de onderkaak van de Wilde Kat bovenwaarts steiler verloopt en met veel scherpere hoeken tussen *Processus coronoideus* en *Processus angularis*. De overeenkomst dienaangaande met de franse Wilde Kat, vergelijk daartoe afb 4 met afb. 6, is duidelijk.

Grote overeenstemming is er ook tussen dit schedeldak en dat van de franse Wilde Kat. (afb. 6 en 7)

Aan de achterzijde werd de schedel bij het reinigen licht beschadigd. Bij het nemen van

maten werd daarmee rekening gehouden. De schedel is tijdens het prepareren weer in de huid teruggebracht.

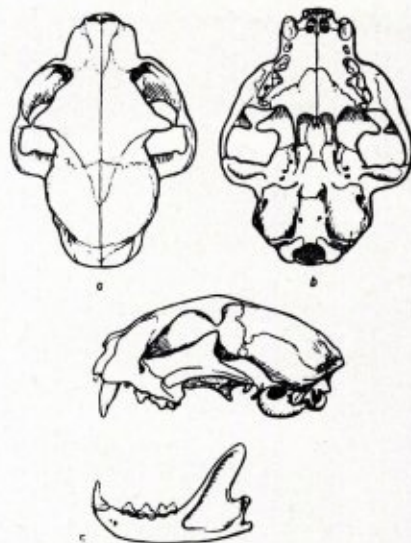
Afb. 5. Onderkaak van huiskat. (naar Kükenthal, Handwörterbuch der Naturwissenschaften.)

Afb. 8, ontleend aan het werk van Dr. Th. Haltenorth: Die Wildkatze, geeft een duidelijke vergelijking van de schedel van de Huiskat met die van de Wilde Kat. Een belangrijk verschil daarbij toont, behalve de hierboven vermelde punten, verder nog het verloop van de lijnen, uitgaande van de achterhoofdaanhangsels naar het punt van beider samenvloeiing, waarbij we zien dat deze lijn bij de huiskat liervormig verloopt en dat in tegenstelling daarmee deze lijnen bij de Wilde Kat in een binnenwaarts gebogen lijn het punt van samenvloeiing bereiken, zoals dit ook het geval is bij de franse Wilde Kat (afb. 6) en dienovereenkomstig bij de Wilde Kat van Weert.

De naad, welke dwars door de schedel loopt, verloopt onregelmatig bij de Wilde Kat en vertoont duidelijk „zakken”, terwijl deze naad bij de Huiskat vrijwel in een rechte lijn, dwars over de schedel loopt. (afb. 8). Ook hier was dit in overeenstemming met de franse Wilde Kat (afb. 6), dus iets minder geprononceerd, maar toch overduidelijk met een onregelmatig „gezakt” verloop.

Het voorhoofsbeen is duidelijk gewelfd.

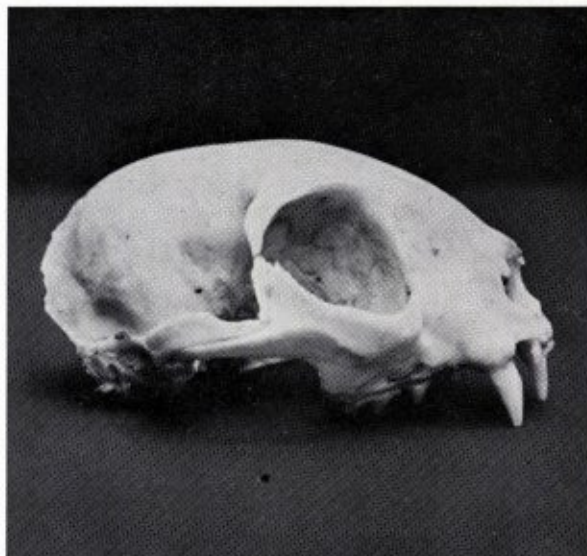
Voor wat het gebit betreft kan ik constateren dat dit een zeer hoge mate van overeenkomst heeft met een bij dit artikel gereproduceerde afbeelding van een Siebenbürger Wildkater, welke tekening is ontleend aan het meer eenvoudig geciteerde werk van Haltenorth, „Die Wildkatze”, zoals duidelijk aantoonbaar is in vergelijking van afbeelding 2 met de afb. 3 en 4, hetgeen echter vanzelfsprekend de over-

Afb. 6. Schedel Franse Wilde Kat.

eenkomst in dit opzicht met het gebit van de franse kat (afb. 6) niet uitsluit.

De slotconclusie moge dan ook zijn, dat er een hoge mate van overeenkomst bestaat tussen de door Haltenorth gepubliceerde afbeelding van de schedel van een franse Wilde Kat, als voorkomend in een publicatie van

Afb. 7. Schedel Wilde Kat ♂.

Foto: J. H. H. de Haan

Didier et Rode (1936) met de schedel van de Wilde Kat van Weert.

In hoeverre deze overeenkomst ook geldt ten aanzien van de in de Eifel voorkomende raszuivere Wilde Katten, welk gebied de dichtheid betreffende, nog altijd het belangrijkste Wilde Katten-areaal van West-Europa is, valt moeilijk te constateren.

Het lijkt in ieder geval wel het meest voor de hand liggend, dat het onderhavige dier vanuit het Zuiden het gebied bij Weert heeft bereikt.

Hier worden nog een aantal gegevens vermeld, welke betrekking hebben op de Wilde Kat van Weert, in volgorde met de door Drs. van Breë voor zijn in het Nat. Hist. Mndbl. Jrg. 52, 1963, blz. 24 gepubliceerde artikelen samengestelde tabellen, waardoor vergelijking met de limburgse vondsten ook beter mogelijk wordt.

Condylbasale lengte	94
Grootste lengte schedel	99
Basale lengte	86,2
Jukboogbreedte	73,5
Postorbitale breedte	34
Interorbitale breedte	19,1
Rostrumbreedte over hoektanden	24,9
Mastoid breedte	42,8

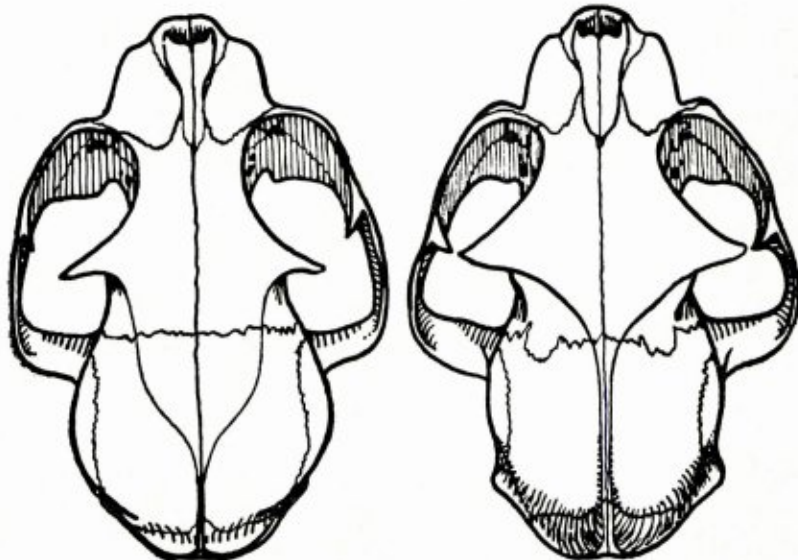
Lengte harde verhemelte		42,5
Afstand hoektand - laatste kies	C ¹ - M ¹	34,5
Totale lengte tandenrij	I ¹ - M ¹	36,1
Lengte onderkaak		67,1
Lengte kiezenrij	P ³ - M ¹	20,9

Dr. G. Gaffrey, Dresden, verstrekt in zijn in 1961 verschenen werk: „Merkmale der wildlebenden Säugetiere Mitteleuropas” wat de maten en gewichten van de Wilde Kat betreft de navolgende gegevens:

„Grösser und kräftiger als die Hauskatze. Körperlänge 53 bis 80 cm, Schwanzlänge 25 bis 35 cm, Hinterfusslänge 11,9 bis 15,0 cm, Ohrlänge ± 6 cm, Trittsiegel ± 4 cm lang und ± 3½ cm breit (Trittsiegel der Hauskatze rundlich, etwa 3 cm lang und breit), Gewicht ♂♂ (4) 5 bis 11,5 (Slowakei bis 18) kg, ♀♀ 3,75 bis 10 kg. Geburtsgewicht ± 40 g. ♂♂ (Kater, Kuder) wesentlich grösser als ♀♀. Schädellänge 80 bis 101 mm, Jochbogenbreite 63 bis 80 mm. Zahnreihenlänge $\frac{28,0 - 33,3}{31,0 - 35,0}$ mm

Men kan hieruit zien, dat de schedelmaten van de Wilde Kat van Weert ver boven de gemiddelde maten van soortgenoten uitkomen.

Noot: De afbeeldingen: 2, pag. 156, 6, pag. 158 en 8, pag. 159, zijn ontleend aan het in de literatuurlijst onder nr. 6 vermelde werk van Dr. Theodor Haltenorth: Die Wildkatze.

Afb. 8. Schedel van huiskat en Wilde Kat.

Literatuur :

1. Drs. P. J. H. van Bree — Wilde Kat
Natuurhistorisch Maandblad
dl. 48/1959 pag. 114 e.v.
dl. 52/1963 pag. 24 e.v.
2. Dietrich Bornhaim, Celle
Zierliche Wiesel halten Wildkatzen kurz
Das Tier — Sept. '70 — dl. 10
3. Brehm's Tierleben
Säugetiere — T. XII
Bibliographisches Institut, Leipzig/Wien 1920
4. Mr. F. H. van den Brink
Zoogdierengids — 1955
Elsevier, Amsterdam
- 4a. Dr. G. Gaffrey —
Merkmale der wildlebenden Säugetiere Mittel-
europas
Akademische Verlagsgesell. Geest & Portig K.-G.
Leipzig 1961
5. Robert Hainard — Mammifères sauvages d'Europe
p.1 pag. 245 — 1949
Delachaux & Niestlé S.A., Neuchatel
6. Dr. Theodor Haltenorth — Die Wildkatze
Neue Brehm Bücherei — 1957
A. Ziemsen Verlag — Wittenberg
7. Wilhelm Hochgreve, Goslar
Wildkatze fing Maus mit Dreimeter-sprung
Das Tier — Nov. '69 — T. 9
8. William G. Kingham — Wild Cat
Animals Magazin
National Nature Week Suppl. 1963
9. Dr. G. Koller —
Die Wildlebenden Säugetiere Mitteleuropas
Carl Winter, Heidelberg 1956 2te Aufl.
10. Dr. Claus König —
Wildlebende Säugetiere Europas
Chr. Belser Verlag — Stuttgart 1969
11. Dr. Ingo Krumboegel
Biologie der Säugetiere 1/11
Agis Verlag, Krefeld. 1954/5
12. Dr. W. Kükenthal
Säugetiere — Schädel der Hauskatze
Handwörterbuch der Naturwissenschaften
T. 8 — 1913 pag. 646
13. L. Harrison Matthews
British Mammals —
Collins London. 1952
14. Prof. Dr. D. Müller-Using
Ich plädiere für den Luchs
Kosmos — 3 März 1969 — S. 105/6
Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart
15. Dr. A. Scheygrond — Europese Wilde Kat
Winkler Prins — dl. 11 6e dr. 1951
Elsevier, Amsterdam
16. Dr. E. Schneider-Leyer
Welche Katze ist das?
Franckh'sche Verlagshandlung, Stuttgart
17. Guillaume Roy —
Le Chat Sauvage
Le Monde Animal — juillet 1964
Soc. Francaise de Presse Illustrée, Paris
18. Ivan T. Sanderson — Säugetiere
Tierreich in Farben
Droemersch'sche Verlagsanstalt — München 1956
19. Dr. F. Graf Zedtwitz —
Die Säugetiere des deutschen Waldes
Die Wildkatze — in Der Deutsche Wald
Verlag Ullstein, Berlin 1935
20. Dr. I. Weigel —
Das Fellmuster der Wildlebenden Katzenarten und
der Hauskatze in Vergleichender und Stammes-
geschichtlicher Hinsicht
Säugetierkundlichen Mitteilungen
B.L.V. Verlag, München 1961

Zusammenfassung

Am 10. März 1970 wurde in „De Kootspeel“ zu Weert, Provinz Limburg, Niederlande ein Wildkater in einer Falle gefangen.

Bisher kam die Wildkatze in Holland nur sehr selten vor. Nur zwei Exemplare sind bisher bekannt geworden.

In diesem Artikel wird auf den Fund in Weert näher eingegangen und die Reinrassigkeit dieses Exemplares verglichen mit den bezüglichen Beschreibungen in der wichtigsten Europäischen Literatur.

Da diese Tierart bisher in den Niederlanden nicht vorkam, ist auch die Niederländische Literatur über die Wildkatze sehr beschränkt.

Wie aus dieser Abhandlung hervorgeht, wurden daher die wichtigsten ausländischen Publikationen berücksichtigt, wobei die Beschreibung von Dr. Th. Haltenorth „Die Wildkatze“ am wichtigsten war.

Eingehend wurden auf die Verhältnisse an dem Fundort „De Kootspeel“ in Weert und die da vorhandenen Lebensbedingungen für Mensch und Tier über einige Jahrhunderte hinweg eingegangen.

Besonders wurden auch die gegenwärtigen Lebensbedingungen für die Wildkatze besprochen.

Ausführlich wurde das Fellmuster der Wildkatze ♂ von Weert verglichen mit der dafür allgemein geltenden Beschreibung. Ebenfalls wurde der Schädel dieses Exemplares eingehend besprochen.

Die Untersuchung stellte einwandfrei fest dass es sich in diesem Falle um eine echte Wildkater handelt.

Stichting
**HET
LIMBURGS
LANDSCHAP**

Natuur en Landschap zijn steeds onafscheidelijk verbonden en beider belangen gaan altijd samen. Door bescherming van het landschap wordt ook de planten- en dierenwereld in bescherming genomen. Steunt daarom de Stichting „Het Limburgs Landschap” in haar streven en geeft U op als contribuant aan het secretariaat. Minimum bijdrage per jaar f 10.— over te maken op postgiro no 103.86.04.

Secretariaat:

**DEKEN v. OPPENSINGEL 23, TEL. 04700-17868
VENLO**

Brand

HET BIER WAAR LIMBURG TROTS OP IS

DRUKKERIJ GOFFIN
MAASTRICHT

DRUKKERS VAN DIT BLAD

NIJEUWSTRAAT 9 - TEL. 12121

Verhuur van opgezette dieren, zowel inheems als exotisch, voor expositie- en andere doeleinden.

Exclusief in Nederland!

Vraagt onze folder:

BLIKVANGERS ZIJN IN!

Verkoop van schedels, skeletten, huiden, geprepareerde zoogdieren en vogels.

Gaarne zijn wij particulieren en instanties van dienst met het vakkundig opzetten van alle soorten dieren, het looien van huiden en het bereiden van dierenvellen.

U kunt ons telefonisch bereiken onder nummer:

04700 - 1 23 03

Ministerieel erkend zoologisch preparateursbedrijf en vellenbereiderij

JAC. BOUTEN (v/h Leo Bouten)

Veegtesstraat 13 — Venlo

VOOR MAASTRICHT
UW HOTEL

* BEAUMONT *

STATIONSTRAAT
TELEFOON 04400-16285

HET MAANDBLAD
**BLIJDORP
GELUIDEN**

ZAL OOK U
INTERESSEREN

Het brengt U artikelen over het doen en laten van allerlei exotische dieren zoals dat in een diergaarde van nabij kan worden gadegeslagen en over uitheemse gewassen in hun omgeving. De kosten bedragen slechts f 2.50 per jaar. Proefnummer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.

STICHTING KONINKLIJKE ROTTERDAMSE DIERGAARDE

Tel.: 282965 Giro: 384741

Bezoekt de toonkamers der

Alle elektrische toestellen, die de huisvrouw het werk kunnen verlichten, zijn aldaar, zonder verplichting tot kopen, in werking te zien.

Zeer ruime sortering wasmachines, wascentrifuges, fornuizen, komforen, stofzuigers, koelkasten, kachels, strijkijzers, enz. enz.

MAASTRICHT, Wolfstraat 20
ROERMOND, Neerstraat 40
VENRAY, Paterstraat 23

ZEER GUNSTIGE
BETALINGSVOORWAARDEN